
Petra Dolleman

A history of the Netherlands

Animatiefilm op video, 1997, regie: Petra Dolleman, productie: Nico Crama Film, 10 min., verkrijgbaar bij ministerie van Buitenlandse Zaken

De videofilm *A History of the Netherlands*, uitgegeven door het ministerie van buitenlandse zaken is niet zoals verwacht een video met afbeeldingen, foto's, interviews en documentaire beelden waarin het nationale verleden wordt voorgesteld. De zaken zijn speelser aangepakt. *A history of the Netherlands* is een tien minuten durend animatiefilmpje van Petra Dolleman waarin enkele nationale stereotypen zijn verweven met een selectieve greep uit de vaderlandse geschiedenis.

De rode draad door de film – hoe kan het ook anders (of: kan het ook anders?) – is het water. Uit het water is het land ontstaan en door de ligging aan het water is de handel tot bloei gekomen en heeft Nederland overzeese gebiedsdelen tot zijn eigendom gemaakt. Maar behalve dat water in vele opzichten een bepalende factor in de geschiedenis is geweest, vormde het ook een constant gevaar. Met inpoldering, bedijking en sluizen is dat probleem echter grotendeels overwonnen.

Dolleman gaat in haar filmpje met flinke stappen door de geschiedenis. Van het prehistorisch ontstaan van Nederland, naar de Tachtigjarige Oorlog, de *voc* en de koloniën. Op dit punt aangekomen verdicht de geschiedenis zich. De zeventiende eeuw is de eeuw van de 'gouden kniekers' en de opkomst van de gegoede burgerij, die zich door de Hollandse meesters graag op haar voordeligst ziet uitgebeeld. Andere historische momenten volgen: de handelsoorlogen met Engeland (Michiel de Ruyter) en de Franse bezetting (Napoleon). Met de aardappeleters van Van Gogh wordt de moderne tijd ingeluid en plots zijn we aanbeland in 1953: de watersnoodramp. Nadat de Hollandse leeuw zijn krachten tegen het water heeft getoond, komt Beatrix goed geluimd over een dijk voorbij fietsen (letterlijk). Ook in het heden heerst het stereotiepe. Voor veel toeristen is Nederland immers identiek aan Amsterdam. Grachten, rondvaartboten, seks (een buikdansend boerinnetje in bikini), haring eten, orgeldraaien, jenever, voetbal (Rijkaard, Gullit en Koeman), punkers, strandbezoek en het multicultureel; het zit er allemaal in. Vanzelfsprekend mag in deze staalkaart van nationale mythen ook een verwijzing naar Hansje Brinker niet ontbreken. De film eindigt er zelfs mee. Het geheel wordt muzikaal begeleid door een irritant accordeondeuntje.

Wat er mis is aan het filmpje, is niet eenduidig te beantwoorden. Het hangt ervan af voor welk publiek het bestemd is. Ik ga ervan uit dat deze animatie dient als een soort relatiegeschenk voor tijdelijke bezoekers uit het buitenland, toeristen uitgezonderd. Zo werd de videoband uitgedeeld aan de deelnemers (voor tachtig procent afkomstig uit het buitenland) van de negende Society of Animation Studies Conference in Utrecht (in oktober 1997). Zoals gebruikelijk kregen de deelnemers allerhande toeristisch materiaal aangereikt, waaronder deze toepasselijke animatiefilm. Maar ik kan mij ook voorstellen dat de videoband in een tas of map gestopt wordt van de deelnemers aan, om maar iets te noemen, een internationale conferentie over de zuivelindustrie.

Hoe het ook zij, het filmpje lijkt vooral te zijn bedoeld als een aardigheidje. Een kijker echter die denkt hiervan iets wijzer te zullen worden over de Nederlandse geschiedenis komt bedrogen uit. Een voorbeeld van een concrete verwijzing naar een belangrijk historisch 'moment' is de manier waarop de Tachtigjarige Oorlog in beeld is gebracht. Een handjevol mannen met Spaanse helmen stuit op een bevroren sloot in een Nederlands landschap. In de verte komen drie stoere voorovergebogen en ernstig kijkende schaatsers aangereden, die over het ijs een kanon achter zich aanslepen. De aanblik hiervan doet de Spanjaarden alras op de vlucht slaan. Dit fragment laat hooguit zien dat Nederland ooit iets met de Spanjaarden aan de hand heeft gehad, maar wat, wanneer en hoe lang? Slechts in enkele gevallen verschijnen jaartallen in beeld, zoals bij de handelsoorlogen met Engeland.

Voortdurend wordt 'de' Nederlandse geschiedenis met een knipoog gepresenteerd. Niet te zwaar, met een vrolijk deuntje en zonder problematische momenten uit het verleden te tonen. Het enige waar het Nederlandse volk onder geleden schijnt te hebben is de watersnoodramp. Religieuze twistpunten en de verzuiling komen niet aan de orde, de hier nauw mee verweven politieke ontwikkelingen blijven eveneens achterwege en *last but not least* is elke verwijzing naar de Tweede Wereldoorlog en dus naar de bezetting buiten beschouwing gelaten.

Als historisch bedoeld filmpje is *A history of the Netherlands* dus mislukt en niet meer dan een aardigheidje. Met een verkeerde titel overigens want mensen die niets van de Nederlandse geschiedenis weten, worden nauwelijks iets wijzer en voor degenen die wel historische kennis bezitten is het soms ergerlijk. Maar dit is vooral geredeneerd vanuit een inhoudelijk perspectief. In de vorm wordt duidelijk dat 'het grappige' prevaleert: vrolijke kleuren en houten bewegingen van de figuurtjes bevestigen dat. Het filmpje is alles behalve een voorbeeld van wat de huidige animatietechniek vermag. We mogen aannemen dat bewust voor een

wat kinderlijke stijl is gekozen. Toch bevat de film ook een aantal vondsten die de creatieve kracht van deze (onderschatte) visuele vorm even naar voren halen. Zoals wanneer Beatrix door de polder fietst en de haar omringende lappendeken van het polderlandschap verandert in een Mondriaan-achtig geheel, dat op zijn beurt weer verandert in de kleuren van de nationale vlag en van daaruit de overgang maakt naar de hoofdstad. Ook de industrialisatie is op een originele manier weergegeven en opnieuw met behulp van de beeldende kunst. Zo zien we de aardappeleters van Van Gogh in actie tot zij worden opgeschrikt door een enorme gloeilamp die boven de tafel aanflitst. Als de 'eters' hun voordeur opendoen zien zij hoe het verkeer voorbijraast en zijn ze compleet in de nieuwe tijd beland. Een landkaart met hier en daar wat rokende schoorstenen en de bekende Philips-fabrieken verschijnen vervolgens in beeld.

Enkele van dergelijke vondsten zeggen iets over zowel de creativiteit van de maakster – die haar strepen in de animatiewereld reeds verdiend heeft – als de mogelijkheden die deze visuele vorm bezit. Hoewel door digitalisering ook in *live action*-films van alles mogelijk is, is in animatie de potentie tot abstrahering ongekend. Het vreemde is echter dat bepaalde richtingen in de animatiewereld er juist naar streven om het realisme van *live action*-films zoveel mogelijk te benaderen, hetgeen dan als vernieuwend wordt aangekondigd. Op dit moment gebeurt dit met de productie van de animatiefilm *SINBAD*. Commerciële producties als deze leiden ertoe dat animatie helaas nog steeds overwegend geassocieerd wordt met Walt Disney en Tom and Jerry. Het kunstzinnigere circuit – waarvan af en toe een glimp te zien is op MTV, VPRO en BBC – toont echter hoe groot de creatieve kracht van de animatie kan zijn en hoe het bepaalde representatieproblemen kan oplossen.

Op de voornoemde conferentie pleitte ik in een lezing voor onderzoek naar de mogelijkheden van animatiefilm om complexe historische

gebeurtenissen vorm te geven. Zoals sommige (post)modernistische *live action*-films of door middel van ingewikkelde cinematografische en narratieve constructies proberen te ontspinnen aan het idee van een transparante tekst, zo is animatie van zichzelf al niet transparant. Niemand zal in een animatie immers een weerspiegeling van de werkelijkheid zien. Wel kan met behulp van symbolische en metaforische configuraties een krachtige 'impressie' ontstaan van een ingrijpende gebeurtenis uit het verleden. Deze impressie kan zowel een intellectueel als evocatief effect bewerkstelligen. Bovendien is de animatiefilm uitermate geschikt voor gebruik in het onderwijs. Een praktisch voordeel is dat de filmpjes vaak weinig tijd in beslag nemen.

Een geslaagd voorbeeld is het aan animatie grenzende stripverhaal *Maus* van Art Spiegelman. Terwijl filmmakers, historici en literatoren worstelen met het representatieprobleem van de shoah – en zich concentreren op een zo realistisch mogelijke weergave – heeft Spiegelman een synthese gecreëerd die het symbolische-metaforische (de dierfiguren bijvoorbeeld), het intellectuele en evocatieve briljant samenbrengt. Hoewel de realistische stripteekenaars Bernard Krigstein met *Master Race* en Paul Gillon met *Au nom de tous les miens* hem in de stripwereld voorgingen, ontketende Spiegelman op dit front een ware revolutie die de wereld van animatie helaas nog ontbeert. (Sailant detail: voor zover bekend heeft Spiegelman zich tegen een animatieverfilming van *Maus* verzet.) Het wachten is op de nog niet voltooide animatie van Juliann Wolff over het dagboek van Anne Frank, dat eerder (1995) op niet-bevredigende wijze is verfilmd door de Japanse animatiefilmer Akinori Nagaoka.

Zo leert *A history of the Netherlands* dat het ook in animatie mogelijk is het komische en grappige dat de vorm aanhangt, te doorbreken, ook al zal dat niet het belangrijkste doel van de opdrachtgevers van dit filmpje geweest zijn.

Bernadette Kester